

rivm

Rapport 295001012/2010
M.M. Wagenaar-Fischer et al.

JGZ-richtlijn
Secundaire preventie
kindermishandeling
Managementsamenvatting

JGZ-richtlijn

Secundaire preventie kindermishandeling
Handelen bij een vermoeden van kindermishandeling

Managementsamenvatting

JGZ-richtlijn

Secundaire preventie kindermishandeling

Handelen bij een vermoeden van kindermishandeling

Managementsamenvatting

M.M. Wagenaar-Fischer
N. Heerdink-Obenhuijsen
M. Kamphuis
J. de Wilde

rivm

RIVM | Centrum Jeugdgezondheid
September 2010

Een publicatie van het
Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
Postbus 1
3720 BA Bilthoven

Auteursrecht voorbehouden

© Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Bilthoven, 2010

Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die nochtans onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden redactie, auteurs en uitgever geen aansprakelijkheid. Voor eventuele verbeteringen van de opgenomen gegevens houden zij zich gaarne aanbevolen.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het RIVM.

Voorzover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij het besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471, en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht, Postbus 882, 1180 AW Amstelveen. Voor het overnemen van gedeelten uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

RIVM-rapportnummer: 295001012
ISBN: 978-90-6960-240-0

INHOUD

INLEIDING 7

MANAGEMENTSAMENVATTING 9

AANBEVELINGEN 13

INLEIDING

De JGZ-richtlijn Secundaire preventie kindermishandeling heeft tot doel om kindermishandeling aan te pakken en verergering te voorkomen. Hierbij is de betrokkenheid van het management noodzakelijk, zowel wat de signalering van kindermishandeling als de interventies die daaruit voortvloeien, aangaat.

In de richtlijn wordt de definitie van kindermishandeling gebruikt uit de Wet op de Jeugdzorg (www.jeugdzorg.nl).

Kindermishandeling is elke vorm van voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel.

Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en de Koninklijke Nederlandse Maatschappij ter bevordering van de Geneeskunst (KNMG) hebben meldcodes gemaakt over de handelwijze van beroepsbeoefenaren bij het vermoeden van kindermishandeling. De meldcodes vindt u in bijlage 2 van de volledige richtlijn.

Het is niet bekend hoeveel kinderen per jaar mishandeld worden in Nederland. De laatste schattingen komen uit op 100.000-160.000 kinderen per jaar. Dat is ongeveer 3 % van alle kinderen (IJzendoorn et al., 2007; Lamers-Winkelmann et al., 2007; Reijneveld et al., 2008). Waarschijnlijk is het aantal mishandelde kinderen in werkelijkheid groter. Volgens een schatting die gebaseerd is op een enquête onder huisartsen en kinderartsen sterven jaarlijks 40 kinderen aan de gevolgen van kindermishandeling (Kuyvenhoven et al., 1998).

Leeswijzer

Deze richtlijn bestaat uit vier onderdelen:

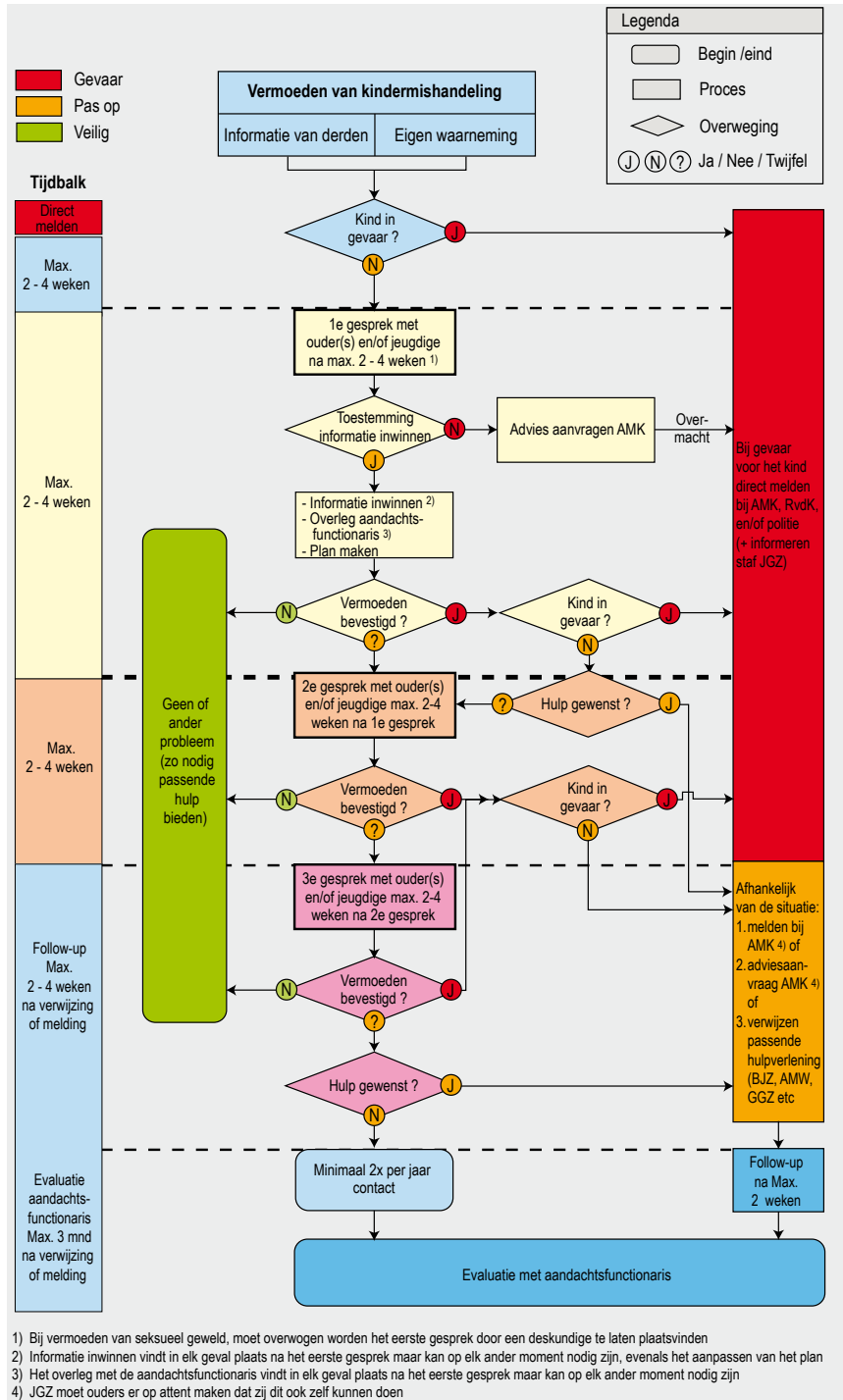
1. de uitgebreide versie die bedoeld is als naslagwerk (het hoofddocument);
2. de samenvatting voor de medewerkers JGZ;
3. de samenvatting voor het management JGZ;
4. de overzichtskaart.

De Richtlijnwerkgroep is van mening dat elke JGZ-medewerker die in het werk te maken kan krijgen met een vermoeden van kindermishandeling, de uitgebreide versie van deze richtlijn tenminste één keer gelezen moeten hebben. Wie in het werk te maken krijgt met kindermishandeling, moet weten wat daaronder verstaan wordt en welke mogelijkheden er zijn voor signalering en interventie. Hoofdstuk 4 *Methoden JGZ: signalering, stappenplan, begeleiding follow-up en evaluatie* van de volledige richtlijn is het belangrijkste hoofdstuk voor de uitvoerende medewerkers. Voor de managers is ook hoofdstuk 8

Juridische kaders bij kindermishandeling van de volledige richtlijn belangrijk. Voor het dagelijkse werk zijn de samenvatting van de richtlijn en de overzichtskaart voldoende voor de medewerkers.

MANAGEMENTSAMENVATTING

Figuur 1: Beslisschema stappenplan. Van het eerste vermoeden van kindermishandeling tot verwijzing of melding.

Organisatorische voorwaarden

Om deskundige en efficiënte signalering en interventie mogelijk te maken, moet een JGZ-instelling aan de volgende voorwaarden voldoen:

Organisatie van verwijzing en terugrapportage

- Ongeveer 15 % van de kinderen en jeugdigen heeft problemen en is aan te merken als risicokind. Voor deze kinderen en hun gezinnen dient de JGZ actief de zorgcoördinatie op zich te nemen en samen te werken met de andere organisaties in het lokale jeugdbeleid en de geïndiceerde jeugdzorg. Bij verwijzing houdt de JGZ de zorgcoördinatie totdat een andere organisatie die overneemt. Ook werkt ze nauw samen met de organisatie waarnaar een kind verwezen is.
- Het management van de JGZ-organisatie maakt formele afspraken met de instanties waarnaar haar medewerkers vaak verwijzen, liefst in de vorm van een contract. In deze contracten wordt vastgelegd aan welke eisen een verwijzing moet voldoen, dat er terugrapportage plaatsvindt en wanneer.

Deskundigheid van de medewerkers

Artsen en verpleegkundigen moeten zich op de hoogte houden van de actuele inzichten over kindermishandeling door regelmatige bijscholing. Naast kennis zijn vaardigheden in gespreksvoering over opvoedingsproblemen en kindermishandeling nodig. Deze vaardigheden moeten regelmatig bijgeschoold worden. Binnen de instelling is kennis over de juridische kaders nodig (zie hoofdstuk 8 van de volledige richtlijn). Het is van belang dat het management de scholing van de medewerkers vaststelt binnen het opleidingsplan.

Vaststelling juridisch kader

De instelling beschikt over een *privacy reglement*.

In de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) is een aantal algemene plichten opgenomen over het zorgvuldig omgaan met gegevens die over personen worden verwerkt. De verplichtingen rond beheer en instandhouding van de gegevensbestanden ligt bij de 'verantwoordelijke', doorgaans het management of bestuur van de JGZ-instelling.

De instelling beschikt over een *klachtenregeling*.

Patiënt of ouders hebben de mogelijkheid om bij de instelling een klacht in te dienen. Iedere JGZ-instelling moet op grond van de Wet Klachtrecht Cliënten Zorginstellingen (WKCZ) een klachtencommissie hebben of daarbij aangesloten zijn.

De instelling heeft een *Wettelijke Aansprakelijkheidsverzekering* voor de medewerkers.

Dossiervorming

Van elk gesprek over kindermishandeling of opvoedingsproblemen worden aantekeningen gemaakt in het dossier van het kind. De registratie dient een aantal doelen:

- Dossiervorming is in het belang van het kind. Bij een volgend contact kan de arts of verpleegkundige of een vervanger de begeleiding voortzetten. Bij een eventuele latere aanklacht tegen de verdachte van de mishandeling kan het JGZ-dossier van belang zijn.
- De aantekeningen kunnen van belang zijn voor epidemiologische doeleinden.

- De aantekeningen kunnen van belang zijn voor de medewerker bij een eventuele klachtenprocedure.

Persoonlijke werkaantekeningen van artsen en verpleegkundigen behoren niet tot het JGZ-dossier en vallen niet onder het inzage-recht. De JGZ-medewerkers moeten hiervan op de hoogte zijn (zie paragraaf 8.5 van de volledige richtlijn).

Aandachtsfunctionaris kindermishandeling

Binnen de instelling krijgen één of meer JGZ-medewerkers de taak van aandachtsfunctionaris. Voor deze functie stelt de instelling een taakomschrijving op. Daarnaast krijgt hij formatie-uren voor de uitoefening van de taken. Met deze functionaris overleggen de artsen en verpleegkundigen bij een vermoeden van kindermishandeling (zie paragraaf 4.4.2 van de volledige richtlijn)

Informatie aan het management

Onder management verstaan we het afdelingshoofd JGZ bij de zorg voor 4-19 jarigen en de management/staffunctionaris JGZ bij de zorg voor de 0-4 jarigen.

Het management steunt haar medewerkers bij problemen met de ouders die ontstaan bij het vermoeden van kindermishandeling, bijvoorbeeld bedreiging, geweld of een aanklacht of problemen met externen zoals de politie. Om de medewerkers die steun te kunnen geven is het management door hen op de hoogte gesteld van de meldingen aan het Advies en Meldpunt Kindermishandeling (AMK) en de Raad voor de Kinderbescherming. Deze informatieverstrekking gebeurt bij voorkeur op speciale formulieren die in overleg met het management tot stand zijn gekomen. Een voorbeeldformulier is te vinden in bijlage 14 van de volledige richtlijn.

Tijd

Elke instelling zal op grond van de inventarisatie van de aanwezigheid van risicofactoren een schatting moeten maken over het aantal gezinnen met opvoedingsproblemen en het aantal mishandelde kinderen binnen de eigen populatie. Daarnaast zal een schatting gemaakt moeten worden van de gemiddelde tijdsinvestering. Op grond van deze schatting wordt de formatie van artsen en verpleegkundigen vastgesteld.

Geschikte ruimte

Voor het voeren van een gesprek over ernstige problemen met de opvoeding of kindermishandeling moeten de medewerkers beschikken over een daartoe passende kamer waar de privacy van ouders en kinderen gewaarborgd is.

Veiligheid medewerkers

Het management zorgt voor veiligheid van de medewerkers:

- door hen te trainen in het hanteren van agressief gedrag van de cliënt. Dit kan een belangrijke drempel (angst) voor het melden wegnemen;
- door de inrichting van de kamer (de medewerker kan gemakkelijk de kamer verlaten omdat zijn stoel aan de kant van de deur staat) en door de aanwezigheid van een alarmknop en/of door een altijd aanwezige achterwacht;
- door de mogelijkheid om een collega aan het gesprek te laten deelnemen;

- door een beleid van de instelling dat een medewerker niet alleen aanwezig kan zijn in het pand;
- door toezicht op wie het pand binnenkomt;
- door de mogelijkheid te bieden om huisbezoeken af te leggen samen met een collega;
- door zo nodig extra ondersteuning bij crisissituaties;
- door goede en duidelijke afspraken met de politie zodat in crisissituaties één telefoontje voldoende is om ondersteuning te krijgen.

AANBEVELINGEN

In de volledige richtlijn worden aanbevelingen gedaan aan JGZ-medewerkers, aan het management en aan de overheid. Hieronder zijn alleen de aanbevelingen voor de JGZ-medewerkers en het management opgenomen. Voor een uitgebreidere beschrijving en toelichting van de aanbevelingen wordt naar *de betreffende paragrafen en hoofdstukken van de volledige richtlijn* verwezen.

Signaleren kindermishandeling

- De JGZ-medewerker dient bij elk contactmoment met kind en ouders actief te onderzoeken of er wijzigingen zijn ontstaan in de leefomstandigheden van kinderen. Vervolgens weegt hij de beschermende factoren en risicofactoren af en gaat na of het gezin hulp nodig heeft (zie paragraaf 6.4.1.1 en paragraaf 4.1 van de volledige richtlijn).
- Het JGZ-management dient sluitende afspraken te maken met kraamzorg en verloskunde over overdracht van gegevens vanuit de pre- en perinatale zorg, zodat de JGZ van de kraamzorg risicofactoren van een gezin overgedragen krijgt.

Zorgmijders

Ouders en kinderen die de zorg van de JGZ afwijzen, kunnen horen bij een risicogroep.

- De JGZ moet met deze gezinnen bespreken waarom zij de zorg van de JGZ afwijzen en de gezinnen motiveren om gebruik te maken van de JGZ (zie paragraaf 3.1.3 van de volledige richtlijn).

Organisatie van verwijzing en terugrapportage

Als de JGZ een gezin naar een andere instantie verwijst, rapporteert de andere instantie niet altijd terug.

- JGZ-organisaties dienen formele afspraken over de terugrapportage te maken met de instanties naar welke ze verwijzen en de termijn waarbinnen dat zal gebeuren (zie paragraaf 7.1 van de volledige richtlijn).

Aandachtsfunctionaris kindermishandeling

- Binnen de instelling dienen een of meer JGZ-medewerkers de taak van aandachtsfunctionaris kindermishandeling te krijgen (zie paragraaf 7.5 van de volledige richtlijn).
- De artsen en verpleegkundigen dienen met de aandachtsfunctionarissen te overleggen bij een vermoeden van kindermishandeling (zie paragraaf 4.4.2 van de volledige richtlijn).

Dossier

- In verband met de preventie en de signalering van kindermishandeling moeten in het JGZ-dossier de gegevens van de zwangerschap, de bevalling en de kraamzorg vermeld staan (zie paragraaf 6.4.1.2 van de volledige richtlijn).
- De JGZ dient zich te realiseren dat bij een vermoeden van kindermishandeling nauwkeurige verslaglegging van groot belang is voor alle betrokkenen (zie paragraaf 4.4.6 en paragraaf 7.4 van de volledige richtlijn).

Schatting omvang opvoedingsproblemen en kindermishandeling in de eigen populatie

- Elke JGZ-instelling dient een schatting te maken van het aantal gezinnen met opvoedingsproblemen en het aantal kinderen waarover een vermoeden van kindermishandeling bestaat binnen de eigen populatie (zie paragraaf 7.7 van de volledige richtlijn). Hierbij moet rekening gehouden worden met de demografische opbouw van de populatie in probleemaccumulatiegebieden.
- Elke JGZ-instelling dient een schatting te maken van de tijdsinvestering die nodig is voor hulp aan deze gezinnen (zie paragraaf 7.7 van de volledige richtlijn).
- JGZ-instellingen dienen op grond van bovengenoemde schattingen een formatie van artsen en verpleegkundigen vast te stellen (zie paragraaf 7.7 van de volledige richtlijn).

Veiligheid medewerkers

- Het management dient aandacht te besteden aan de veiligheid van de medewerkers tijdens de uitoefening van hun werk (zie paragraaf 7.9 van de volledige richtlijn).
- Medewerkers moeten een aparte training krijgen in het hanteren van agressief gedrag van de cliënt tegen de hulpverlener. Dit kan een belangrijke drempel (angst) voor het melden wegnemen.

Deskundigheid medewerkers

- JGZ-medewerkers moeten zich realiseren dat voor het signaleren en interveniëren van kindermishandeling permanente deskundigheidsbevordering nodig is (zie hoofdstuk 7 van de volledige richtlijn).
- De werkgever dient de medewerkers in staat/verplicht te stellen tot het volgen van bij- en nascholing op dit thema (zie paragraaf 7.2 van de volledige richtlijn).

Financiering

- Voor de uitvoering van de richtlijn is deskundigheidsbevordering, formatieruimte voor de aandachtsfunctionaris en eventueel extra JGZ-formatie noodzakelijk. Het Rijk heeft in de afgelopen jaren, via het gemeentefonds, geïnvesteerd in RAAK (Regionale Aanpak Kindermishandeling) en de ontwikkeling van de Centra voor Jeugd en Gezin. Directies van GGD'en en Thuiszorgorganisaties moeten met de gemeenten overleggen hoe deze gelden ook voor extra deskundigheidsbevordering van de JGZ-medewerkers, de formatieruimte voor een aandachtsfunctionaris en het handelen conform de richtlijn ingezet kunnen worden.

RIVM

Rijksinstituut
voor Volksgezondheid
en Milieu

Centrum Jeugdgezondheid

Postbus 1
3720 BA Bilthoven
www.rivm.nl